

ADAM DZIADEK

KULTUROWE WIZUALIZACJE DOŚWIADCZENIA

W dniach od 17–21 września 2008 w Złotym Potoku koło Częstochowy odbyła się XXXVI Konferencja Teoretycznoliteracka skupiona wokół projektu badawczego pod nazwą *Kulturowe wizualizacje doświadczenia*. Konferencja została zorganizowana przez Pracownię Poetyki Historycznej Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk oraz Pracownię Poetyki Historycznej i Sztuki Interpretacji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Celem projektu była analiza tych zjawisk kultury współczesnej, które wynikają z relacji pomiędzy tekstami literackimi a szeroko pojętymi tekstami kultury (malarstwo, architektura, sztuka, film, fotografia, multimedia). Do zjawisk tych należą przede wszystkim doświadczanie wizualności (w wymiarze jednostkowym i zbiorowym) oraz literacka reprezentacja tego doświadczenia. Chodziło o omówienie i teoretyczne sprobemyzowanie zagadnień związanych z wizualizacją w świetle nowej refleksji teoretyków i historyków literatury – tzn. w perspektywie antropologii literatury, poetyki kulturowej czy kulturowej teorii literatury, a także dokonanie szerokiej analizy powiązań między wieloaspektowo rozumianą kategorią „kulturowej wizualizacji” i jej doświadczenia w literaturze i sztuce.

Przedmiot badań został rozłożony na cztery główne pola problemowe: 1. Kultura – Wizualizacja – Literatura (teorie i metody: teorie literatury wobec wizualizacji i wizualności, nowoczesny i ponowoczesny metajęzyk powinowactw i korespondencji sztuk, strukturalizm i poststrukturalizm wobec relacji: dzieło sztuki a literatura, semiotyka wobec dzieła sztuki, semiotyka wobec tekstów kultury, dekonstrukcje dzieła sztuki w literaturze i w literaturoznawstwie, intersemiotyczność – intertekstualność – interferencje sztuk); 2. Genologia – Sztuka – Literatura (ek-

fraza – jej odmiany, reprezentacje i transformacje na przestrzeni dziejów, *Bildgedicht*, obrazek literacki, portret i autoportret w literaturze i malarstwie, kolaż/brikolaż/montaż, poezja wizualna, haiku, graffiti, wlepka, *trompe l'oeil*, literatura w Internecie, powieść hipertekstowa, wizualizacje doświadczenia w mediach elektronicznych; 3. Ikonosfera w literaturze (obrazowanie w literaturze, malarskość literatury/literackość malarstwa, słowo w dziele sztuki, słowa a obrazy – narracyjność, fotografia a literatura, film a literatura, multimedia a literatura; 4. Doświadczenie dzieła sztuki i jego wizualizacja (doświadczenie literackie a doświadczenie dzieła sztuki, percepcja słowa, obrazu i tekstu, muzeum sztuki, muzeum wirtualne, aura i auratyczność, poczucie obrazu, granice doświadczenia/granice wyrażalności, doświadczenie graniczne – jego wizualizacje i werbalizacje, doświadczenie wewnętrzne w sztuce i literaturze.

Podstawowym zamierzeniem proponowanych badań było uporządkowanie wiedzy o relacjach pomiędzy sztuką i literaturą z perspektywy często w ostatnich latach podejmowanego w humanistyce problemu doświadczenia, co ma zasadnicze znaczenie dla interpretacji zarówno dzieła literackiego, jak i przekazu zawartego w dziele sztuki. Ponadto projekt wynikał z przeświadczenia, że dyscypliny naukowe powinny być ze sobą nieustannie konfrontowane. Dotyczy to zwłaszcza tych dziedzin humanistyki, które mają charakter historyczny (historia literatury, historia sztuki, kulturoznawstwo, filozofia) oraz antropologiczny (psychologia, psychoanaliza).

To interdyscyplinarne spotkanie przyczyniło się do innego spojrzenia na podstawowe kategorie, jakimi posługują się dzisiaj badacze literatury i kulturoznawcy: tekst, interetekstualność, performatywność, wizualizacja, gatunek etc.

Uzasadnieniem przedsięwzięcia było stwierdzenie faktu, że podstawowa dla tematu projektu książka *Pogranicza i korespondencje sztuk*, która stanowiła pierwszą nowoczesnie pomyślaną konfrontację teorii tekstu literackiego i dzieła sztuki, ukazała się blisko trzydzieści lat temu (Wrocław 1980). Obecny projekt był pomyślany częściowo jako kontynuacja tamtych badań, ale równocześnie jako konfrontacja podstawowych zagadnień teoretycznych z literatury oraz kulturoznawstwa w nowej, diametralnie odmienionej sytuacji kulturowej. Tę sytuację dobrze diagnozują prace wydane w ostatnich latach zarówno przez teoretyków literatury (M.P. Markowski *Pragnienie obecności. Filozofie reprezentacji od Platona do Kartezjusza* Gdańsk 1999; A. Dziadek, *Obrazy i wiersze. Z Zagadnień interferencji sztuk w polskiej poezji współczesnej* Katowice 2004; B. Śniecikowska *Słowo – obraz – dźwięk* Kraków 2005), jak i historyków sztuki (m.in.: *Historia sztuki po Derridzie*. Ł. Kiepuszewski

(red.) Poznań 2004; *Muzeum sztuki. Antologia* M. Popczyk (wstęp i red.) Kraków 2005).

W spotkaniu seminaryjnym uczestniczyło wielu autorów i redaktorów prac podejmujących wcześniej tę problematykę (m.in. Edward Balcerzan, Ryszard Nycz, Stanisław Balbus, Małgorzata Czermińska, Zdzisław Łapiński, Włodzimierz Bolecki, Anna Zeidler-Janiszewska, Seweryna Wyśłouch, Tadeusz Sławek, Ryszard K. Przybylski, Andrzej Gwóźdź, Bożena Tokarz, Marta Leśniakowska, Ewa Rewers, Andrzej Hejmej, Adam Dziadek, Grzegorz Jankowicz, Beata Śniecikowska, Maria Popczyk).

Równie ważną sprawą w założeniach badawczych tej konferencji była konfrontacja polskich badań nad interferencjami sztuk z tym, co oferują prace uwzględniające inne doświadczenia kulturowe. Chodziło o konfrontację polskiej tradycji badawczej z koncepcjami zachodnich badaczy: np. pracami Murraya Kriegera, J.A.W. Heffernana, Rolanda Barthesa, Jacques'a Derridy, Jean-Luc Nancy'ego, Michela Foucaulta i wielu innych.

W proponowanych założeniach badawczych chodziło też o uchwycenie z literaturoznawczej i „pozaliteraturoznawczej” perspektywy najnowszych przemian zjawiska nazywanego dawniej „korespondencją sztuk”, które związane jest z gruntownym przewartościowaniem współczesnego myślenia o wzajemnych relacjach pomiędzy literaturą i innymi sztukami (malarstwo, muzyka, fotografia, multimedia).

Najżywsza i najburzliwsza dyskusja konferencji dotyczyła zagadnienia ekfrazy, które – jak się okazało – skupiło najważniejsze wątki problemowe tego niezwykle pouczającego interdyscyplinarnego wydarzenia naukowego będącego zapowiedzią ciekawej publikacji na ten temat, która ukaże się drukiem w przyszłym roku w IBL-owskiej serii *Z Dziejów Form Artystycznych w Literaturze Polskiej* pod redakcją Włodzimierza Boleckiego i Adama Dziadka.

Adam Dziadek: e-mail: adam_dziadek@wp.pl